

Stefan Sołtyszewski

"Studia Warmińskie", t. I, Olsztyn
1964; "Studia Warmińskie", t. II,
Olsztyn 1965 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 10/1-2, 398-402

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STUDIA WARMIŃSKIE T. I, WARMIŃSKIE WYDAWNICTWO DIECEZJALNE, OLSZTYN 1964, 478 s. + 19 ilustracji.

STUDIA WARMIŃSKIE T. II, WARMIŃSKIE WYDAWNICTWO DIECEZJALNE, OLSZTYN 1965, 506 s.

Śladem dawnych tradycji naukowych na Warmii kroczy obecnie zespół profesorów Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie, który opublikował ostatnio 2 tomy pracy zbiorowej pt. *Studia Warmińskie* r. 1964 i r. 1965, a które niewątpliwie będą się sukcesywnie ukazywać i nadal.

Pierwszy tom tej publikacji został dedykowany założycielowi pierwszego seminarium duchownego w Polsce, z racji czterechsetletniej rocznicy erekcji tegoż, wpływającej w roku 1965. W myśl dekretu Soboru Trydenckiego „De Seminariis Clericorum”, pierwsze seminarium duchowne w Polsce założył w roku 1565 w Braniewie, kardynał Stanisław Hozjusz, biskup warmiński i legat na Sobór Trydencki¹.

Różnorodna materia z zakresu historii Warmii, socjologii, bibliistyki, liturgiki, etyki, prawa kanonicznego, filozofii, pedagogiki etc. składa się na treść tej zbiorowej pracy. Na pierwszym miejscu została zamieszczona rozprawa bpa Jana Obłaka pt. *Stosunek do nauki i sztuki biskupa warmińskiego Adama Stanisława Grabowskiego (1741—1766)*, opracowana głównie w oparciu o dokumenty źródłowe: *Acta Capituli Varmiensis* z połowy XVIII w., znajdujące się w Archiwum Diecezji Warmińskiej, i inne oraz poparta odnośną literaturą (ss. 7—56). W rozprawie podzielonej na 9 rozdziałów Autor przedstawia najpierw tło polityczno-społeczne działalności bpa Grabowskiego, następnie kreśli jego biografię, w której uwypuklona zostaje wiedza i zamiłowanie naukowe, o czym świadczy również jego bogata biblioteka. W dalszych rozdziałach nakreślone zostały wysiłki bpa Grabowskiego w trosce o naukę i wykształcenie młodzieży, a wreszcie jego sylwetka jako człowieka „baroku”, znawcy sztuki jak również jego działalność w zakresie sztuki, a zwłaszcza architektury.

Studium ks. Mikołaja Kamińskiego pt. *Jan Dantyszek — człowiek i pisarz* (ss. 57—114), to tytuł następnej rozprawy. Pracę swą dzieli Autor na 2 części. W I-ej części przedstawia biografię Jana Dantyszka jako młodzieńca, jako dyplomaty na dworach Zachodu, a w szczególności na dworze Karola V, cesarza niemieckiego i króla hiszpańskiego, wreszcie jako biskupa chełmińskiego i warmińskiego. W II-ej zaś części Autor daje przegląd i charakterystykę twórczości J. Dantyszka, rozpoczynając od jego debiutu poetyckiego, poprzez wiersze panegi-

¹ Stefan Cardinalis Wyszynski, *Ministorum Dei perpetuum seminarium*, Prawo Kanoniczne 1964, nr 1—2, s. 23.

ryczne, wiersze drobne (satyra, epigram, epitafium), poezję autobiograficzno-dydaktyczną, hymny kościelne, listy, a kończąc na ogólnej ocenie jego talentu poetyckiego i całego dorobku pisarskiego, oddanego kunsztowną łaciną.

Po tych dwóch monografiach historycznych umieszczono studium socjologiczne ks. Władysława Piwowarskiego: *Typologia religijna katolików południowej Warmii* (ss. 115—197). Autor, nie licząc wstępu i zakończenia, rozpracowuje zagadnienie w czterech rozdziałach zatytułowanych: I. Ogólna charakterystyka przedmiotu badań; II. Stan i typologia praktyk religijnych; III. Struktura praktyk religijnych w wyróżnionych typach katolików; IV. Uwarunkowanie poziomu praktyk religijnych w poszczególnych typach parafii. Założeniem Autora było przedstawić w niniejszym artykule strukturę praktyk religijnych w parafiach południowej Warmii, co też zostało wykonane „w oparciu o analizę faktycznego stanu praktyk religijnych” (s. 194), przy czym nasunęło się piszącemu wiele hipotez i wniosków.

Treścią następnego artykułu jest zagadnienie biblijne: *Eklezjologiczna terminologia dokumentów qumrańskich* (ss. 199—214), opracowana przez ks. Jerzego Wirszyłło.

Początki kultu Matki Boskiej w Polsce w świetle najstarszych rękopisów (ss. 215—257), to tytuł pracy pióra ks. Juliana Wojtkowskiego. Autor, pragnąc dociec treści kultu Matki Bożej w początkowych dziejach Polski, zadał sobie trud przebadania najstarszych rękopisów w tej materii. Wyniki swych badań zamieścił w rozdziałach zatytułowanych: Kult Matki Boskiej w liturgii mszalnej; Kult Matki Boskiej w sakramentaliach; Uwagi o modlitwie chórowej; Kult Matki Boskiej w konferencjach monastycznych; Kult Matki Boskiej w pobożności prywatnej oraz Charakterystyka wczesnego kultu maryjnego w Polsce.

Z kolei następuje artykuł z dziedziny etyki, ks. Henryka Gulbinowicza, w którym Autor omawia „*Etyczne poglądy św. Ambrożego na dobra materialne i prawo własności*” (ss. 259—282), przedstawiając zarys prawny zagadnienia do czasów św. Ambrożego, pochodzenie dóbr materialnych, ocenę etyczną tychże i ich przeznaczenie, konkludując wnioskami praktycznymi odnośnie bezprocentowego udzielania pożyczek i dawania potrzebującym jałmużny.

„*Zasada śledcza w kanonicznym procesie karnym*” — taki jest tytuł artykułu pióra ks. Tadeusza Pawluka (ss. 283—337). Autor niniejszej pracy, w klasycznym niemal podziale na 7 rozdziałów, wyczerpuje odnośny materiał, które traktuje jakby pod hasłami: wstęp, pojęcie (śledztwa), podmiot, przedmiot, organizacja, sposób, skutki prawne.

W studium liturgiczno-mariologicznym, rzekłbym rubrycystycznym, pt. *Święta Maryjne u różnych narodów pomiędzy 1914 a 1960 r.* (ss. 339—372), ks. Stanisław Zdanowicz podaje niekompletny katalog świąt maryjnych w Polsce, na Węgrzech, w Bawarii, we Francji, we Włoszech, w Hiszpanii, Portugalii, w Ziemi Św., w Japonii, Chinach, w Stanach Zjednoczonych, w Meksyku, Argentynie, Peru, w San Domingo, Brazylii, Ekwadorze, Kolumbii, Hondurasie i Salwadorze.

Ks. Mikołaj Lohr w artykule swym bada „*Problematykę sztuk wyzwolonych w pismach Kasjodora*” (ss. 373—391) i wynikami swych badań dzieli się z czytelnikami, omawiając najpierw zagadnienia metodologiczne sztuk wyzwolonych, a następnie problematykę poszczególnych przedmiotów, wchodzących w zakres siedmiu sztuk wyzwolonych (gramatyka, retoryka, dialektyka, arytmetyka, muzyka, geometria, astronomia).

„Koncepcja bytu w metafizyce Suareza” (ss. 393—407), to temat opracowany przez ks. Mariana Borzyszkowskiego, podczas gdy ks. Piotr Poreba, w artykule: *Naukowe podstawy pedagogiki* ks. W. Gadowskiego, przedstawia wkład tego ostatniego do nowoczesnej pedagogiki katolickiej (ss. 409—469). W obszernym artykule Autor wymienia i omawia: w I cz. naukowe podstawy wychowania (nauki filozoficzne, nauki psychologiczne, socjologia, nauka o kulturze); w II cz. — przedmiot wychowania i jego zakres; w III cz. — cele wychowania; w IV cz. — zasady wychowania; w V cz. — osobowość katechety.

W dziale pierwszym „*Studiów Warmińskich*” zamieszczono rozprawy i artykuły, a w dziale drugim, pod nagłówkiem: *Recenzje i sprawozdania* dano recenzję, pióra ks. Mariana Borzyszkowskiego, tłumaczonej na język polski, książki H. Kesten'a: *Kopernik i jego czasy*, Warszawa 1961 (ss. 469—471) oraz sprawozdanie z działalności naukowej Rady pedagogicznej seminarium duchownego „Hosianum” w Olsztynie za okres 1957—1964 (ss. 473—476). Ta ostatnia pozycja zamyka ten bogaty tom pracy zbiorowej „*Almae Matris Varmiensis*”.

Należy tylko żałować, że niewątpliwie cenne prace tej publikacji nie zostały udostępnione kompetentnym czytelnikom zagranicznym na skutek braku streszczeń przy artykułach w języku bardziej im dostępnym. Również w spisie rzeczy, na końcu książki, tłumaczenie na język francuski tytułów prac w wielu wypadkach nie jest wierne i poprawne².

Trzeba natomiast podnieść ładną szatę graficzną publikacji, na co składają się: ładna czcionka, przejrzystość druku, niezły papier, dobre ilustracje, barwna obwoluta, a nadto zgrabny format książki B5.

Drugi tom „*Studiów Warmińskich*”, osobno wydany, profesorowie seminarium hożańskiego dedykują Chrystusowi Zbawcy, Najświętszej Maryi Królowej Polski oraz niebieskim patronom polskim z racji tysiąclecia Chrześcijaństwa, szczęśliwego ukończenia soboru watykańskiego drugiego oraz świeżo nadanego tytułu bazyliki katedrze Warmińskiej we Fromborku.

W artykule wstępnym pt. *Kaplice Polskie Marcina Kromera na Warmii* (ss. 7—30), bp Jan Oblak, w oparciu o dokumenty Archiwum Diecezji Warmińskiej, zamieszcza historię polskich kaplic bpa Kromera (1579—1589) w Jezioranach, Reszlu, Lidzbarku, Orniecie i Dobrym Mieście, których zadaniem było zapewnienie służby Bożej w języku ojczystym mniejszości polskiej.

„*Szkoły diecezji warmińskiej w okresie od XIII do połowy XVI w.*”, to tytuł drugiej z kolei pracy, pióra ks. Mariana Borzyszkowskiego (ss. 31—63). Autor kreśli dzieje szkolnictwa na Warmii w wymienionym okresie, pisząc o szkołach parafialnych, zakonnych, szkole katedralnej, kolegiackiej, biskupiej szkole zamkowej, gimnazjum w Elblągu i o uniwersytetach w jakich kształciła się młodzież diecezji warmińskiej.

Ks. Alojzy Szorc jest autorem następnego artykułu, również historycznego pt. *Losy biskupstwa warmińskiego w dobie wojny północnej (1700—1711)*, w którym szczegółowo omawia dwie plagi wojny północnej, inaczej zwanej szwedzką, a mianowicie wyniszczające Warmię kontrybucje wojenne, nakładane na biskupstwo, kapituły i duchowieństwo warmińskie oraz zarządzone, która wyniszczyła trzecią część ludności (ss. 65—93).

² Por. rec.: Lipiński E. *Studia Warmińskie*, Ephemerides theologicae lovanienses 1966, fasc. 1, s. 281—282.

Ks. Jerzy Wirszyłło zajmuje się kaznodziejstwem bpa Krasickiego w artykule: *Uwagi na marginesie kazań Krasickiego* (ss. 95—112). Autor w 10 rozdziałach omówił: działalność kaznodziejską Krasickiego, jego pogląd na kaznodziejstwo, wydania kazań, ich rodzaj, budowę, tematykę, stosowanie cytatów z Pisma św. i Ojców Kościoła; wreszcie wyprowadził ogólne wnioski na temat usterek i zalet, wyrażając uznanie Krasickiemu za styl i język jego kazań.

Studium ks. Władysława Piwowskiego: *Z badań nad percepcją ideologii katolickiej na południu Warmii* jest pracą z zakresu socjologii religii o charakterze w przeważającej mierze socjograficznym (ss. 113—170). Autor oparł swą pracę na ankiecie, wywiadzie i obserwacji, wyniki których przedstawił wyczerpująco w 4 rozdziałach: I. Ogólna charakterystyka badań zbiorowości; II. Znajomość i akceptacja prawd religijnych; III. Znajomość i akceptacja prawd religijnych a struktura społeczna; IV. Uwarunkowanie faktycznego poziomu znajomości prawd religijnych i ich akceptacja. Praca jest zilustrowana wykazami liczbowymi przeprowadzonych badań tego samego środowiska, podobnie jak to uczynił Autor poprzednio³, tylko pod innym kątem widzenia. W szkicu „*Apologetyka a teologia*” ks. Józef Myśków, po wydzieleniu elementów niedyskusyjnych, określa bliżej niektóre elementy kontrowersyjne problemu, po czym podejmuje próbę ich rozwiązania (ss. 171—204).

Studium ks. Juliana Wojtkowskiego pt. *Przedmiot liturgiczny kultu Matki Boskiej w Polsce XIII wieku* (ss. 205—260) jest kontynuacją tematyki zapoczątkowanej w tomie I⁴. Po omówieniu źródeł tematu Autor przechodzi w następnych rozdziałach do charakterystyki maryjnych mszy świątecznych i wotywnych oraz oficjów maryjnych bogato ilustrując wszystko oryginalnymi tekstami.

Podobnie jak w I tomie S. W.⁵ i tutaj ks. Henryk Gulbinowicz powraca do św. Ambrożego i tym razem zajmuje się zagadnieniem moralnej oceny pracy ludzkiej w jego pismach⁶. Na początku artykułu Autor omawia stan zagadnienia do czasów św. Ambrożego; następnie podaje wypowiedź Pisma św. odnośnie tego problemu i wczesnochrześcijańskie ujęcie tegoż; wreszcie przedstawia doktrynę św. Ambrożego pod kątem wartości pracy ludzkiej dla jednostki i dla społeczeństwa (s. 261—278).

„*Uprawnienia biskupów dotyczące Mszy św. i sakramentów św. zawarte w Motu proprio „Pastorale Munus”*” oto tytuł pracy ks. Tadeusza Pawluka (ss. 279—350). Spośród 40 uprawnień biskupich Autor w swej obszernej i wnikliwej pracy zajmuje się 23 uprawnieniami. Praca dzieli się na 7 rozdziałów następujących: I. Wprowadzenie; II. Uprawnienia biskupów dotyczące Mszy św.; III. Uprawnienia biskupów dotyczące Komunii św.; IV. Uprawnienia biskupów dotyczące sakramentu bierzmowania; V. Uprawnienia biskupów dotyczące sakramentu pokuty; VI. Uprawnienia biskupów dotyczące sakramentu ka-

³ Piwowski W., *Typologia religijna katolików południowej Warmii*. Studia Warmińskie 1964, t. I, s. 115.

⁴ Wojtkowski J., *Początki kultu Matki Boskiej w Polsce w świetle najstarszych rękopisów*, Studia Warmińskie 1964, t. I, s. 215.

⁵ Gulbinowicz H., *Etyczne poglądy św. Ambrożego na dobra materialne i prawo własności*, Studia Warmińskie, t. I, 1964, s. 259.

⁶ Gulbinowicz H., *Moralna ocena pracy ludzkiej w pismach św. Ambrożego*, Studia Warmińskie t. II, 1965, ss. 261—278.

plaństwa; VII. Uprawnienia biskupów dotyczące sakramentu małżeństwa. W rozdziale I-szym, który by można nazwać ogólnym w odróżnieniu od pozostałych na wskroś szczegółowych, Autor określa naturę prawną, podmiot, przedmiot i delegację uprawnień. Co do podmiotu uprawnień, to „*Pastorale Munus*” wyraźnie wymienia: biskupów rezydencjalnych, wikariuszów i prefektów apostolskich, stałych administratorów apostolskich oraz opatów i prałatów niezależnych. Autor za Buijs'em⁷ podtrzymuje hipotezę, że te same uprawnienia „ad mentem legislatoris” (kan. 18) przysługują wikariuszom kapitulnym⁸, na których zgodnie z kan. 435 §1 przechodzi zwyczajna iurydykcja biskupia z wyjątkiem tych spraw, których prawo im wyraźnie zabrania. Tak samo, wydaje się, te uprawnienia można rozciągnąć na prowikariuszów, podprefektów i seniorów misji, którzy na mocy kan. 310 §2: „W międzyczasie mogą korzystać ze wszystkich uprawnień... które posiadał wikariusz lub prefekt”⁹. Taka, sądzą, jest wola prawodawcy, który pragnie, by urząd pasterski „*efficatius expeditiusque reddatur*”¹⁰. Na tej samej zasadzie, „*sede impetita*”, koadiutor, wikariusz generalny, jak również wikariusz delegat mogą wykonywać uprawnienia, które otrzymali do biskupa¹¹. Natomiast „*sede vacante*” może je wykonywać koadiutor, nie może zaś biskup pomocniczy lub wikariusz generalny¹².

Ks. Stanisław Zdanowicz w swoim studium liturgicznym omawia „*Święta maryjne partykularne umieszczone w nowym mszale rzymskim z 1961 roku*” (ss. 351—369).

Ks. Mikołaj Lohr powraca do Kasjodora i w artykule „*Kasjodora Klasztor Vivarium*” pisze o powstaniu, organizacji i pracy tegoż (ss. 371—387).

Z kolei ks. Edward Ewczysiński zajmuje się zagadnieniem z zakresu psychologii w artykule: *Różnice w cechach temperamentu między młodzieżą duchowną i świecką w świetle kwestionariusza Guilforda — Zimmermana* (ss. 389—456).

Zagadnieniem wychowania dziecka, w aspekcie psychologicznym, zajmuje się ks. Piotr Poręba w studium: *Dziecko — środowisko — wychowawca w procesie wychowania religijno-moralnego* (ss. 457—504).

Tom II-gi S. W. nie posiada działu drugiego, który w I-szym tomie miał nagłówek: *Recenzje i sprawozdania* i zapowiadał niejako zaplanowanie na stałe tego pożądanego rodzaju publikacji¹³.

Ks. Stefan Sottyszewski

⁷ Buijs L., *Facultates et privilegia episcoporum concessa Motu Proprio „Pastorale Munus”*, Romae 1964, s. 9.

⁸ *Studia Warmińskie*, t. II, s. 280.

⁹ *Periodica de re morali canonica liturgica*, 1964, s. 296.

¹⁰ „*Pastorale Munus*”, AAS 56 (1964) 5.

¹¹ *Periodica*, j. w., s. 296.

¹² Tamże.

¹³ Zob. *Ephemerides theologicae lovanienses*, dział: Recensions.